

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Ihmisen tärkein tarve on turvallisuus. Lapsenhuoltolain tärkein tehtävä on taata lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsen oikeus fyysiseen ja psyykkiseen turvallisuuteen pitää kirjata lapsenhuoltolain ensimmäiseksi lauseeksi. Kansainväliset sopimukset edellyttävät, että lapsenhuoltolain lähtökohta on turvallisuus.

Henkisen väkivallan huomioiminen uudessa laissa on iso edistysaskel.

Ratkaisujen nopeuttaminen

Kaikissa lasta koskevissa asioissa on sekä lapsen että vanhempien kannalta tärkeää, että eron jälkeinen arki saadaan sujumaan mahdollisimman nopeasti **TURVALLISESTI**.

Jotta lapsen turvallisuudesta voitaisiin varmistua on huolellisesti selvitettävä väkivallan mahdollisuus ja tutkittava, onko sitä jossain muodossa ollut. Vaikka lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettavan päätöksen on suuntauduttava tulevaisuuteen, on turvallisuuden varmistamiseksi käytävä läpi menneisyyttä, vaikka se ei ole ollutkaan tuomioistuimen tehtävä. Olemme jälleen seuranneet murheellisina uutisia Porvoon tapahtumista: pieni tyttö surmattiin silmitöntä väkivaltaa käyttäen. Ja uutisista olemme huomanneet, että monet vaaran merkit olivat ilmassa. Suomalainen järjestelmä toimii liian hitaasti ja antaa päätöksensä aina niin lievänä kuin suinkin mahdollista. Kun väkivaltaa on jo ollut, olisi päätösten oltava nopeita, jotta ne katkaisevat väkivallan kierteen. Juuri sen tähden Lastensuojelujärjestö Uhkasakkojen Uhrityttö ry on painottanut, että oikeudesta olisi kiireellisesti eron jälkeen saatava ratkaisu, jossa läheisiin kohdistunut pahoinpitely riittää näytöksi estämään väkivaltaista saamista lapsen yksin- tai yhteishuoltajuutta ja määrää tapaamiset valvottuun tapaamispaikkaan (esim. Ruotsin lapsenhuoltolaki).

Todistettu väkivalta yksin riittäisi vähintään väliaikaisen ratkaisun perusteeksi, jolloin aikaa päätöksen antamiseen ei kuluisi pyytämällä ja odottelemalla olosuhdeselvityksiä.

(Perheen turvallisuutta voidaan lisäksi lisätä monin käytännön keinoin, mutta ne eivät ole lapsenhuoltolain piiriin kuuluvia asioita.)

Väkivaltataustaisten erojen käsittelyä tehostaisi ja turvallisuutta (myös näitä juttuja käsittelevien viranomaisien turvallisuus) lisäisi, jos lopullista päätöstä varten asioita käsittelee esim. yliopistosairaaloitten alla toimiva moniammatillinen työryhmä ja päätöksen tekisi perheväkivaltaan perehtynyt tuomioistuin. Sama työryhmä ja tuomioistuimet voisivat tutkia ja käsitellä myös vieraannuttamisongelmat, koska vieraannuttaminen voi olla väkivallan jatketta tai lapsen väkivallalta suojeleminen on tulkittu virheellisesti vieraannuttamiseksi. Oikeuteen kaavailtu asiantuntija-apu ei välttämättä ole täysin riittävä vaikeissa huolto- ja tapaamiskiistoissa. Sen lisäksi, että asiantuntija tuntisi hyvin lapsen kasvun ja kehityksen (psykologi), olisi hänen tunnettava perheväkivallan dynamiikka ja omattava taitoa tuoda esiin erityislasten hoidon ja kanssakäymisen vaatimuksia.

Käytännön tukityötä perheväkivaltatilanteissa tehdessä huomataan usein tapauksia, joissa esim. sosiaalityöntekijät ja lastenvalvojat muuttavat asenettaan väkivallan tekijälle myönteiseksi kesken lasten asioiden käsittelyprosessin. Toisinaan näin käy myös perheneuvoloissakin. Väkivaltaisten kanssa työskenteleviä lastensuojelun ammattilaisia ei suojaa mikään laki, joten he ja heidän perheensä ovat vaarassa joutua uhkailujen ja kiristyksen kohteiksi. Moniammatilliseen työryhmään olisi vaikeaa vaikuttaa epäasiallisin keinoin.

Vaikeissa huolto- ja tapaamisoikeuskiistoissa olisi perusteltua saada lapselle oma, riippumaton edunvalvoja. Edunvalvoja voisi toimia moniammatillisen työryhmän jäsenenä.

Moniammatillinen työryhmä korvaisi sosiaaliviranoisten tekemän ja usein perheneuvolan, koulun, apip-toiminnan ja päivähoiton täydentävän olosuhdeselvityksen ja vapauttaisi siten sosiaalitoimen resursseja. Juuri hankalimmat kiistat aiheuttavat ruuhkia sosiaalitoimessa ja lastensuojelussa.

Pakkokeinoista luopuminen

On ristiriitaista, että lain mukaan lähihuoltaja on vastuussa lapsesta myös tapaamisten aikana, mutta lähihuoltajalla ei ole käytännössä minkäänlaisia mahdollisuuksia suojella lasta tai varmistaa hänen hyvinvointiaan ja lähihuoltaja on viimekädessä vankeudeksi muuntokelpoisen uhkasakon tai lapsen huoltajuuden menettämisen pelossa annettava lapsi olosuhteisiin, jotka voivat olla lapselle fyysisesti tai psyykkisesti vaaralliset tai haitata hänen kehitystään.

Kun toinen vanhempi erotilanteessa tuo esiin huolensa perheväkivallasta sosiaalitoimistossa, niin hänet vaiennetaan nopeasti syyttämällä häntä negatiivisesta asenteesta (vieraannuttamisesta) toista vanhempaa kohtaan, jolloin hän ei ole sopiva huoltajaksi tai uhkaamalla jopa lapsen huostaanotolla. Pahoinpitely nähdään erillisenä, rikosoikeudellisenä, asiana ja lasten asiat taas perheoikeudellisina, jolloin niillä ei ole kosketuspintaa toisiinsa. Lapsen etua ei kuitenkaan voi irrottaa epävakaita perhekokemuksista. Sosiaalityöntekijät ja lastenvalvojat vaativat väkivallan uhrina ollutta sysäämään parisuhteen ristiriidat taka-alalle ja ajattelemaan ”lapsen parasta”.

Pahoinpitelykokemukset ja turvattomuus lakaistaan samalla maton alle. Lapsen oikeus elää perhe-elämää toisen vanhemman kanssa nousee tärkeämmäksi arvoksi kuin lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön.

Vanhemman läheisiin kohdistama väkivaltaisuus, päihteiden käyttö, lapsen valvonnan, hoidon tai huolenpidon, lapsen henkeä, terveyttä tai kehitystä vaarantava laiminlyönti, lapsikaappauksen todennäköisyys tai toistuva lapsen palauttamatta jättäminen tapaamisista sekä jotkut vanhemman sairaudet vaativat valvottujen tapaamisten määräämistä. Valvotut tapaamiset ovat tarpeen myös henkisen väkivallan lopettamiseksi. Lapsi voi joutua jakamaan vanhempansa, aikuisten hoidettaviksi kuuluvia asioita, toimimaan vanhemman terapeuttina, välittämään viestejä toiselta vanhemmalta toiselle, toinen vanhempi voi vaatia lasta hankkimaan tietoja toisen vanhemman yksityiselämästä tai lapsi voi joutua jopa välittämään uhkauksia... jopa tappouhkauksia. Perheväkivallan tulee riittää näytöksi, että tapaamisten toteuttamiseksi ei määrätä uhkasakkoa. Uhkasakkoa ei tulisi määrätä, jos lähihuoltaja suostuu valvottuun tapaamiseen. Vastaavasti ei myöskään valvottuun tapaamiseen velvoitettua vanhempaa voitaisi uhkasakon uhalla pakottaa tapaamisiin. Tapaamisten laiminlyönti kokonaan esim. puolen vuoden aikana ilman hyväksyttävää syytä johtaisi kuitenkin siihen, että tapaamisoikeus raukeaisi kunnes tapaja hakee sitä uudelleen ja oikeus riittävästä näytöstä suostuu määräämään uudet valvotut tapaamiset.

Ongelmallinen yhteishuolto

Yhteishuoltajuus on osoittautunut hyvin ongelmalliseksi väkivallan vuoksi päättyneissä parisuhteissa. Yhteishuoltajuuden varjolla väkivaltainen voi jatkaa asiantonta yhteydepittoa, aiheettomien ilmoitusten tekemistä, entisen kumppanin elämään puuttumista monin keinoin ”yhteisen lapsen asioihin” vedoten. Entisen puolison kontrollointi, vakoilu ja seuraaminen voivat jatkaa yhteishuollon suojassa. Väkivaltaisen kanssa on mahdotonta sopia lapsen terveydenhoidosta esim. rokotuksista, lapsen päivähoidosta, lapsen koulusta, lapsen harrastuksista, vaatteista, urheiluvälineistä....lomista ja matkoista puhumattakaan. Riitatilanne seuraa toinen toistaan. Jotta väkivalta loppuisi todellakin eron, ei lasten yhteishuoltajuus sovi ratkaisuksi.

Palveluja molempiin koteihin

Kun lapsella ei ole turvallisuuteensa liittyviä riskejä, nousee päällimmäisiksi arvoiksi vanhemmuuden säilyminen ja lapsen oikeus vanhempiinsa eron jälkeen. Kumpaankin vanhempaan. Vanhemmilla pitää olla oikeus saada yhteiskunnalta apua ja tukea haastavissa elämäntilanteissa oli avun tarvitsija lapsi tai toinen tai molemmat vanhemmat. Tällä hetkellä tarjolla ei ole muuta kuin tuetut tapaamispalvelut, jos lapsi vaatii erityistä huolenpitoa, johon vanhempi ei kykene vastaamaan tai vanhemman omasta terveydentilasta tai muusta syystä (esim. lapsen tutustuminen) johtuen.

Olisi tärkeää, että lapsen molemmat vanhemmat voisivat saada tukea ja palveluja kotiin riippumatta asuinkunnistaan. Tuetut tapaamiset voisi toteuttaa kotiloissa, jolloin valvottujen tapaamispaikkojen resursseja vapautuisi. Tapaamistiloista ei syntyisi kustannuksia. Tapaamiset toteutuisivat sekä tapaajalle että lapselle luonnollisessa ympäristössä. Tapaamisia tukeva henkilö /henkilöt näkisivät paremmin tuen tarpeen ja pystyisivät suuntaamaan apua oikeisiin asioihin. Tuetut tapaamiset kotona madaltaisivat tapaajan kynnystä ottaa apua vastaan, joten tapaamiset toteutuisivat nykyistä paremmin. Kotona voisi toteuttaa tapaamisia useammin ja pidempiä tapaamisia kuin valvotuissa tapaamispaikoissa. Myös tapaamisten laatu nousisi. Kotiin tuleva apu olisi kuntouttavaa ja tapaamiset sujuisivat kerta kerralta paremmin. Kun nyt joka kolmas lapsi hylätään erossa, saataisiin tapaajavanhemman kotiin suunnatuilla palveluilla ohjattua vanhempaa toimimaan lapsen kanssa ja ottamaan uuden lain hengen mukaista vastuuta kasvatustehtävästä. Tapaajavanhempaa voisi velvoittaa ottamaan apua vastaan sillä, että jos avusta kieltäytyy, tapaamisia ei määrätä/laajenneta. Nyt oikeus katsoo aika lailla läpi sormien, osallistuuko etävanhempi esim. lapsen hoitopalaveriin.

Tapaamisten toteuttaminen erityistilanteissa

Tapaamisjärjestelyvaihtoehtoja olisi voitu laajentaa siten, että vanhemmat voisivat sopia (lastenvalvoja tai tuomioistuin vahvistaa) tapaamisista myös julkisiin tiloihin tarvittaessa valvotuun vaihdoin. Tämä mahdollisuus olisi kustannuksiltaan kevyt vaihtoehto tuetun ja valvomattoman tapaamisen välille.

Muuttoilmoitus

Yhteiselämän lopettamisen on oltava mahdollista niin, että lapsenkaan ei tarvitse jäädä asumaan väkivaltaisen vanhemman kanssa.

On erittäin tärkeää, että väkivallan uhatta elävien vanhempien ei tarvitse tehdä muuttoilmoitusta itselleen tai lapselle vaaralliselle henkilölle. Lakiesityksessä ei mainita, millaiset kriteerit (näyttö väkivallan vaarasta) edellyttävät ilmoitusvelvollisuuden poistumista.

Muilta osin viittaamme asiassa Yhden vanhemman perheiden liiton lausuntoon.

Lapsen elatus / tapaamiskustannukset

Lapsen elatus tulee arvioida yhdessä menettelyssä kokonaisvaltaisesti nykyisen käytännön mukaan. Tuet tulee maksaa vain toiselle vanhemmalle, joka työnjaollisesti vastaa pääasiassa lapsen tarvikkeiden hankinnasta, harrastus- ja päivähoitomaksuista ym. Näin vältetään riitojen syntymistä vuoroasumisjärjestelyissä. Tuet otetaan huomioon elatusapulaskelmassa kuten nykyisinkin. Pitkät luonapitoajat vähentävät tapaajavanhemman elatusmaksua, joten erillisiä ”elatusapuvapaita kuukausia” ei tarvitse myöntää. Säännölliset tulot edesauttavat lapsen hankinnoista vastaavaa vanhempaa suunnittelemaan talouttaan. Myös tapaamisiin liittyvät kustannukset tulee huomioida elatusapulaskelmassa ilman, että luodaan hajanainen malli laskemalla kustannusvastuita uudelleen tapaamisasioiden yhteydessä. (Viite: Yhden vanhemman perheiden liiton lausunto)

Sovittelu

Kuten kansainvälisistä sopimuksista käy ilmi, perheväkivallan uhreja ei tule pakottaa neuvottelemaan väkivallan tekijän kanssa, koska osapuolet eivät ole tasaveroisia sopimuskumppaneita. Neuvotteluihin pakottaminen syventää väkivaltaa kokeneiden trauma. Suomen lapsenhuoltolain tulee olla linjassa tältäkin osin ratifioitujen sopimusten kanssa ja antaa lastensuojelutehtävä yhteiskunnalle silloin, kun vanhemman käyttäytyminen on arvaamatonta ja mahdollisesti väkivaltaista. Lapsenhuoltolain tulee turvata lapselle psyykkisesti ja fyysisesti turvallinen ja vakaa kasvuympäristö ei-väkivaltaisen vanhemman yksinhuollossa ja osoittaa väkivaltaisen vanhemman ja lapsen tapaamiset valvottuun tapaamispaikkaan.

Yhteiselämän päättäminen

”Vanhemmalla on oikeus hakea avioeroa lapsen toisesta vanhemmasta ja vaatia tämän velvoittamista muuttamaan yhteisestä kodista..”

Perheväkivaltatapauksissa väkivallan uhrin joutuvat pakenemaan kodistaan. He eivät siis voi vaatia erotilanteesta muuttamaan pois kodista ihmistä, jota pakenevat ja pelkäävät. Poismuuttovelvoite on ongelmallinen niissäkin tapauksissa, joissa toinen puolisoista omistaa yhteisen kodin yksin. (Esim. maatilat)

Lapsen huoltoa ja asumista ei siis tule määrätä ensisijaisesti vanhemmalle, joka jää yhteiseen kotiin.

Isyyslaki

Isyyslain (11/2015) mukaan mies voi tunnustaa lapsen ennen tämän syntymää Samalla voidaan tehdä etukäteen sopimus lapsen yhteishuoltajuudesta.

Pykälään olisi lisättävä, että **yhteishuoltoa ei kuitenkaan hyväksytä niissä tapauksissa, joissa tuleva äiti ei asu tulevan isän kanssa.**

Tilanteissa, joissa vanhemmat eivät juuri tunne toisiaan, saattaa piillä suuri vaara, etteivät he kykene sopimaan lapsen asioista lain edellyttämällä tavalla. Yksinhuolto purkautuisi, jos vanhemmat aloittavat yhteiselämän. Lyhyt (muutamien viikkojen tai kuukausien) yhteiselämä ei voisi tuoda automaattista yhteishuoltajuutta erossa.

Lapsen kuuleminen perustepäätöstä tehtäessä

Väkivaltataustaisissa tapauksissa lapsen turvallisuuden takaamiseksi ja psyykkisen kuorman vähentämiseksi pitäisi antaa lapselle oikeus kieltää mielipiteen suora kertominen vanhemmille. (Lapsi voisi kietä vanhempiensa saaamasta äänitallennetta tai muuta materiaalia.) Oikeuden puheenjohtaja voisi näissä tapauksissa esittää vanhemmille lapsen kertomuksen pohjalta tarkentavia kysymyksiä, jolloin vanhemmat tulisivat kuulluksi ilman, että olisi istunnossa käytettävissä kuulemisesta äänitallenne tai että kuulemistilanne selostettaisiin.

Täytäntöönpanossa (s.91) on lapsen mielipiteen selvittämiseksi asetettu juuri edellä mainitsemieni ehtoja, joissa pyritään eliminoimaan lapseen kohdistuvat epäasialliset vaikuttamiskeinot. Näitä samoja kriteereitä tulisi käyttää myös perustepäätöstä tehtäessä.

Lapsenhuoltolain muutosten vaikutus

Mikäli uudessa lapsenhuoltolaissa määrätään läheisilleen väkivaltaisen vanhemman ja lapsen tapaamiset valvotuiksi ja häneltä evätään mahdollisuus yksinhuoltoon ja yhteishuoltajuuteen, olisivat lain vaikutukset valtavat: fyysinen turvallisuus, henkisen taakan katoaminen, pelon, jännityksen, epävarmuuden poistuminen, taloudellisen hyvinvoinnin vakautuminen.... Usko tulevaisuuteen palaisi. Selviytymistaistelu päättyisi. Aikaa ja energiaa jäisi elämästä nauttimiseen, harrastamiseen...

Perheväkivallan huomiominen lapsenhuoltoa ja tapaamisoikeutta rajoittavaksi tekijäksi kohentaisi nopeasti väkivaltaperheiden elämänlaatua. Uudistus vähentäisi välittömästi lasten psyykkistä kuormaa ja siten heidän tarvitsemiaan palveluita lapsuudessa, nuoruudessa ja aikuisina. Nyt valtaosa aikuispsykiatrian asiakkaista on kokenut jossain elämänsä vaiheessa väkivaltaa.

Samalla tavalla lähihuoltajan elämänlaatu ja avun tarve, terveydenhoitokulut vähenisivät ja mm. sairauspoissaolot töistä vähenisivät.

Lapsenhuolto-oikeuden ja tapaamisoikeuden rajoittaminen vähentäisi perheväkivaltaa sekä heti (Mahdollistamalla väkivaltaisessa parisuhteissa yhteiselämän lopettamisen ilman pelkoa, että

väkivaltaisesta tulee lasten huoltaja) että pitkällä aikavälillä, koska väkivaltainen käyttäytymismalli ei enää siirtyisi sukupolvelta toiselle. Yhteiskunnalle koituisi usean miljoonan euron vuosittaiset säästöt siitä huolimatta, että palvelurakenteita erotapauksissa jouduttaisiin jossain määrin uusimaan.

Kunnioittavaksi vakuudeksi Kankaanpäässä 3.joulukuuta 2017

Anne Tuomikoski

Lastensuojelujärjestö Uhkasakkojen Uhrin

Luettelo lausunnoista, joihin haluamme viitata

- Teija Hautanen, Yhteiskuntatieteiden tohtori, Lausunto 24.11.2017
- Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry Lausunto 01.12.2017, Sairisalo Heljä
- Sini Majlander Professori (emerita), OTT Kevät Nousiainen; OTT Merja Pentikäinen; OTM Sini Majlander; OTM, VTM Fanny Pihlström; ja OTM, HTK Anna Silventoinen, Lausunto 30.11.2017
- Kaikko Kirsi Sosiaali- ja terveysministeriö - Kirsi Kaikko HPO/LANU, **Lausunto 30.11.2017**
- Lausuntopyyntö 29.9.2017, Jyväskylässä 1.12.2017 Tuomas Kurttila Lapsiasiavaltuutettu Merike Helander Lakimies
- **Ensi- ja turvakotien liitto, Helsingissä 15.2.201, Riitta Särkelä, pääsihteeri**
- **Lausunto 25.11.2017, Nousiainen Kevät**
- Lapsenhuoltolain uudistaminen, Asia: OM 31/41/2015, Ida Pimenoff
- Malinen Tanja Narsistien uhrien tuki ry. **Narsistien Uhrien Tuki ry:n hallituksen nimeämä työryhmä, Lausunto 01.12.2017**
- OIKEUSMINISTERIÖLLE (47/2017) , Amnesty International Suomen osasto Lausunto 30.11.2017
- **Lapsen prosessiasemaa koskeva sääntely, (47/2017), Montpellierissä, marraskuun 20. päivänä 2017, Hannele Tolonen tutkijatohtori, OTT, VT, Vaasa**
- Suomen Psykologiliitto Lausunto 29.11.2017,
- **Naisjärjestöjen Keskusliitto – Kvinnoorganisationernas Centralförbund ry**
- 28.11.2017 LAUSUNTO OM 31/41/2015
- **Markku Helin professori emeritus, Helsingissä 29.11.2017**